

Η Γαλλική Επανάσταση στο μικροσκόπιο

Τον ρόλο των κοινωνικών δυνάμεων και τις μεταξύ τους συγκρούσεις φωτίζει ο καθηγητής Ιστορίας George Lefebvre

George Lefebvre
Η Γαλλική Επανάσταση
Μετ.: Σ. Μαρκέτος
Εκδ. ΜΙΕΤ

Του ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΖΑΝΙΑ*

Το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, στον κατάλογο των κλασικών βιβλίων ιστορίας και κοινωνικών επιστημών που έχει εκδώσει, πρόσθεσε πρόσφατα την κλασική μελέτη του Γάλλου καθηγητή Ιστορίας George Lefebvre «Η Γαλλική Επανάσταση» σε μία εξαιρετική μετάφραση του Σ. Μαρκέτου.

Η μελέτη αυτή πρωτοεκδόθηκε το 1930, διάμεση χρονιά της περιόδου του Μεσοπολέμου, όταν μεγάλος αριθμός περιοδικών εκδόσεων ιστορίας, με αρχή τα «Annales», και βιβλίων, όπως του W. Abel, του E. Labrousse, του M. Bloch, εγκαθιδρύουν την κοινωνική και οικονομική ιστορία ως την κατεξοχήν ιστορική ανάλυση. Είναι η μόνη προσέγγιση της ιστορίας διά της οποίας ανασύρεται από το παρελθόν ο ρόλος των λαϊκών εργαζόμενων μαζών και θεμελιώνεται η δυναμική του πολιτικού σημασία στο παρόν και το μέλλον. Θεμέλιο όλου αυτού του ρεύματος, που σήμερα ακόμη τροφοδοτεί τις γενικές κατευθύνσεις της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας, είναι η εν γένει αριστερή πολιτική σκέψη, και ταυτοχρόνως η αυτοτέλεια της ιστορίας ως κοινωνικής επιστήμης.

Ιακωβινική σκέψη

Ο G. Lefebvre εγγράφεται στο γαλλικό σοσιαλιστικό κίνημα, και ιδίως στην ιακωβινική του πολιτική σκέψη. Το πολιτικό κίνημα αυτό διακρινόταν από το σύνολο της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, μεταξύ άλλων χάρις στις αναφορές του στη Γαλλική Επανάσταση και τους Ιακωβίνους, αλλά και στις δικές του ιδιαίτερα πλούσιες ιστορικές αναφορές αγώνων του «εργαζόμενου λαού», όπως των μεταξουργών της Λυών, των οδοφραγιστών του 1830, της εξέγερσης του 1848, της Κομμουνίας του Παρισιού κτλ.

Ο νέγτης του γαλλικού σοσιαλισμού, ο J. Jaures, συγγραφέας της «Σοσιαλιστικής ιστορίας της γαλλικής επανάστασης», αλλά και δημοσιογράφος της «Επιτροπής οικονομικών ιστορίας της επανάστασης», αλλά και ιακωβινιστές ιστορικοί αυτού του ρεύματος, όπως ο A. Mathiez, έθεσαν ως κέντρο βάρους της ιστορι-

κής ανάλυσής τους, την οικονομία, τις δυνάμεις του λαού ως πηγή κάθε κοινωνικής πρόοδου, και την πολιτική βούληση της ηγεσίας, εν προκειμένω τους Ιακωβίνους (γενικό αναλυτικό υπόδειγμα το οποίο προσάρμοσε ο Γιάννης Κορδάτος στη μελέτη του «Η Κοινωνική σημασία της ελληνικής επαναστάσεως του 1821»).

Απρόβλεπτες δυνάμεις

Ο Γάλλος καθηγητής Ιστορίας, αν και δημοσίευσε αρκετές μελέτες για τους Ιακωβίνους: τον Ροβεσπιέρο και τον Βοναπάρτη, με τη «Γαλλική Επανάσταση» άλλαξε σημαντικά αυτή την κάπως σχηματική ερμηνεία. Για τον G. Lefebvre οι κοινωνικές δυνάμεις είναι ποικίλες και δεν είναι εσαεί δομημένες σε ένα σύστημα σχέσεων. Και οι κινήσεις της κάθε μιας είναι απρόβλεπτες: δηλαδή η κάθε μία κοινωνική δύναμη δρα με σχετική αυτοτέλεια ενώ το κοινωνικό περιβάλλον διαμορφώνει τα αντικειμενικά δεδομένα. Σε συνθήκες επαναστατικές η κάθε κοινωνική δύναμη διαμορφώνει τους εκθρόνους και τους συμμάχους, τους στόχους και τις επιδιώξεις με βάση την προγενέστερη θέση της στην κοινωνία, δηλαδή με βάση το δικό της ιδιαίτερο βιωμένο ή και γνωσμένο παρελθόν. Και αυτό αποτελεί το πρώτο «κλειδί» στην ανάγνωση του βιβλίου.

Ο Γάλλος ιστορικός επιμένει πολύ στους αγρότες, στους οποίους είχε αφιερώσει τη διδακτορική του διατριβή και άλλες μελέτες, και τοποθετεί αυτήν την πολύμορφη κοινωνική δύναμη στην επαναστατική συγχυρίδα. Και αυτό είναι η δική του προσφορά και το δεύτερο «κλειδί» για την ανάγνωση της «Γαλλικής Επανάστασης». Η τρίτη τάξη, «η Μπουρζουαζία», στο πρώτο μέρος του βιβλίου παρουσιάζεται ευλόγως στην εμπορική της κυρίαρχη εκδοχή (αργότερα ο F. Braudel την όρισε ως δημιουργό του εμπορικού καπιταλισμού) να κατέχει την οι-

Ζακ-Λουί Νταβίν, Ο θάνατος του Μαρτ, 1793. Λάδι σε καμβά, 165x128 cm. Βρυξέλλες, Βασιλικό Μουσείο Καλών Τεχνών.

νομική δύναμη, να ιδιοποιείται τον πλούτο των αποικιακρατούμενων χωρών, των φυσικών προσώπων περιλαμβανομένων, μέσω του δουλεμπορίου. Ωστόσο, ο G. Lefebvre, σε όλη την έκταση του βιβλίου του ποτέ δεν ξεχνάει ότι οι αστικές τάξεις της Ευρώπης, εκτός από οικονομικές δυνάμεις, υπήρξαν επιπλέον τα κατεξοχόν κοινωνικά στοιχεία της Αναγέννησης και ιδίως των ρήξεων του

Διαφωτισμού με την ιδεολογία του παλαιού καθεστώτος.

Πώς ξεκίνησε

Και ξεκινάει η επιτάχυνση της ιστορίας. Η Γαλλική Επανάσταση από πολιτική έποψη έχει την αφετηρία της στο 1786 (ο E. Labrousse τοποθετεί τις απώτερες οικονομικές αιτίες που διαμόρφωσαν την επαναστατική συγχυρίδα να εξελίσσονται επί σχεδόν έ-

ναν αιώνα πριν). Εκκίνησε ως δημοσιονομική κρίση, η οποία αποδόθηκε στις σπατάλες της αυλής και της αριστοκρατικής κοινωνικής της βάσης, και κατέληξε ως σύγκρουση μεταξύ αριστοκρατών και μοναρχίας. Πριν από την οποιαδήποτε λαϊκή εξέγερση, η μοναρχία είχε σχεδόν ηττηθεί πολιτικά από την αριστοκρατία. Ωστόσο, η εξέγερση του παρινοπούλαου στις 14 Ιουλίου του 1789, αλλά, και ακολούθως η βεβαίαια κτηνοποίηση του αγροτικού κόσμου και των μικρών αστών της επαρχίας εναντίον της αριστοκρατίας και των μοναρχικών, μετέτρεψε μια σύγκρουση που εκδηλώθηκε στην κορυφή του εξουσιαστικού συστήματος σε επανάσταση, στη συνολικότερη πολιτική και κοινωνική επανάσταση στη γνωστή ιστορία των ανθρώπων.

Η αναδιάρθρωση των αντιθέσεων μεταξύ αυτών των πολυμορφικών και αντιφατικών κοινωνικών δυνάμεων του γαλλικού κοινωνικού σχηματισμού και ο αναπροσανατολισμός τους επέτευχε χάρη σε ένα μείζον συλλογικό κοινωνικό υποκείμενο, την «Μπουρζουαζία». Οι εκπρόσωποί της, στις 21 Ιουνίου του 1789, απέριψαν αριστικά τη μοναρχική συνέλευση των τάξεων, αντιτάχθηκαν στις πολιτικές επιδιώξεις των αριστοκρατών και του κλήρου, και συγκρότησαν αυτοτελή πολιτική δύναμη όπως συμβολίζεται με τον Ορκο του σφαιροιστηριού.

Η αστική τάξη
Αν ορίζουμε την αστική τάξη ως μείζον υποκείμενο, είναι επειδή ήταν η μόνη κοινωνική δύναμη, η οποία αφενός κατείχε οικονομικά μέσα ισχύος, κοινωνική επιρροή και ισχυρή μόρφωση, και αφετέρου επειδή ήρθε σε ρήξη με τις κυρίαρχες δυνάμεις

του παλαιού καθεστώτος και τις ιδέες τους για τον κόσμο. Ταυτοχρόνως πολλαπλασίαζε τη δύναμή της συμμεκτώντας με τις ποικίλες δυνάμεις του λαού, τις οποίες βεβαίως ήθελε να ενσωματώσει στις δικές της προσωπικές για το έθνος, την ελευθερία και τον άνθρωπο. Από τον Ορκο του σφαιροιστηριού και έως την 1η Οκτωβρίου του 1789 ποικίλες λαϊκές εξεγέρσεις κατακερμάτισαν οριστικά το παλιό καθεστώς. Και η πρώτη Εθνοσυνέλευση ψήφισε το πρώτο στην ιστορία Σύνταγμα του γαλλικού έθνους, τα γνωστά ατομικά και πολιτικά δικαιώματα - πολιτική εφαρμογή των ιδεών του Διαφωτισμού.

Από αυτό το σημείο έως και το τυπικό τέλος της επανάστασης με την άνοδο του Ναπολέοντα, ο G. Lefebvre χωρίς να αφήνει ποτέ από τα μάτια του την Ευρώπη, επικεντρώνεται στις κοινωνικές δυνάμεις και στις συγκρούσεις μεταξύ τους για τον καθορισμό και τον έλεγχο του νέου πολιτικού πεδίου: της πολιτικής εξουσίας και του κοινωνικού περιεχομένου του έθνους. Ο Γάλλος ιστορικός, όπως οι περισσότεροι ιστορικοί του 1789, διαχειρίζεται επιστημονικά τη Γαλλική Επανάσταση ως αυτό που είναι: ένα ολικό πολιτικό φαινόμενο. Θυμωρεί, βεβαίως, δεδομένο ότι το έθνος δεν είναι κάποια αυθύπαρκτη ιστορική οντότητα - όπως υποστήριξαν αφελώς ή και ιδιοτελώς οι δικοί μας εθνοκεντρικοί και εθνικιστές ιστορικοί -, αλλά συνίσταται από τις διαδικασίες δημιουργίας του από πραγματικές δυνάμεις, πραγματικές ιδέες και συστηματικές γνώσεις, πραγματικές συγκρούσεις και επιδιώξεις και αντικειμενικά δεδομένα: ανθρώπινες βουλήσεις κοινωνικά και ενίοτε πολιτικά συντεταγμένες με αυτονομία, εναντίον άλλων που έχουν δημιουργήσει ιστορικά ή επιδιώκουν να δημιουργήσουν πραγματικότητες ανταγωνιστικές και απεικθές επειδή είναι άδικες, σκοταδιστικές και αδιέξοδες, και αντιστρόφως.

Σε αυτό το πλαίσιο, η περίοδος του Διευθυντηρίου και του Τρόμου - που τόσο προσχηματικά τρώαζε εκ των υστέρων τους μεταμοντέρνους νεοφιλελεύθερους ιστορικούς του τέλους του 20ού αιώνα - αποτελεί ίσως το ωραιότερο μέρος του βιβλίου και εκφράζει πληρέστερα τη βαθύτατη εμπιστοσύνη του G. Lefebvre στη δημιουργική δύναμη της συλλογικής κοινωνικής βούλησης και στην πολιτική πράξη.

* Ο κ. Π. Πιζάνιας είναι καθηγητής Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας στα Ιόνια Πανεπιστήμια.

Άρθρος Τύπου
Από το 1911

Εταιρεία Διοχείρισης
Αποκοιμητών Τύπου

Πηγή: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
Ημερομηνία: 27/7/2003
Σελίδα: 6